

Prof. Ing. arch. Ján Antal, PhD.

PODIEL PROFESORA BELLUŠA NA VZNIKU ŠKOLY ARCHITEKTÚRY NA SVŠT

Osobnosť a dielo Emila Belluša sa v celoživotnom spektri hodnotení, tak v minulosti, ale aj teraz pri príležitosti jeho storočnice, spája v prevažnej miere s architektúrou. Na ostatné stránky jeho osobnosti akoby sa zabúdalo. Aj všetky príspevky časopisu Projekt, ktorý vyšiel k tomuto jubileu, sú takto zamerané, až na mozaiku spomienok jeho absolventov a anketu organizovanú medzi študentmi. Ani jeden článok sa osobitne nezaoberá filozofiou jeho architektonickej školy, neprináša napr. článok s titulom - Emil Belluš - zakladateľ architektonického školstva na Slovensku.

Je preto pre mňa cťou, že aspoň v druhej časti našej konferencie môžeme v krátkom - časovo vymedzenom príspevku vyzdvihnuť rovnocenne významné stránku osobnosti Emila Belluša - osobnosť pedagóga, vedca, nestora slovenskej technickej inteligencie.

Rovnocenosť obidvoch stránok Bellušovej osobnosti prezentuje jeho 30 ročná avantgardná tvorba architekta, ktorá sa v jeho zrejom veku prelína a pokračuje v 30-ročnom organizátorskom, pedagogickom a vedeckom pôsobení - profesora SVŠT a neskôr akademika - člena korešpondenta SAV.

Belluš na túto dvojjedinú stránku svojej osobnosti spomína: „Novým zmyslom mojej práce sa stalo viest' a učiť k spoločensky prospiešnej tvorbe nových hodnôt už aj svojich nástupných pracovníkov, budúcich inžinierov, aj architektov.“

Viest' a vyučovať znamenalo pre mňa preorientovať svoje pracovné postupy. Mojím novým cieľom už nebola vlastná tvorba na báze teórie a postupne nadobúdaných vlastných skúseností, ale teória, opierajúca sa o skúsenosť z aplikovanej teórie preverenej mnoho-stranne aj vo vlastnej praxi. Ako začínajúci profesor mal som v tej dobe už značné praktické skúsenosti, začal som sa analyticky dívať späť na svoje realizácie aj ako na súbor „vedeckých experimentov“ robených nie laboratórme, ale v teréne, v čase už preverených životom. Široký analytický spätný pohľad mi dávali predpoklady prehľbovať a často a znova formulovať zložitú teóriu pozemného staviteľstva, architektúry metodiky architektonickej tvorby. Bol to môj osobitný boj so sebou, keď bol predpokladom nie nového zamestrania ale povolania profesora na ceste výchovy, kde praktické príklady a teória dovedna chceli aj mali poskytnúť študentom na Fakulte stavebnej a neskôr aj na Fakulte architektúry „ucelené syntetické podnete pre vlastnú priekopnícku tvorbu - premenu hmotného sveta našej novej spo-očnosti“. (1)

Bellušov záujem o veci spoločenské má hlbšie pramene, vyvierajúce z rodinného zázemia, národnokultúrneho povedomia formulujúceho sa už počas vysokoškolského štúdia. Po jeho skončení sa aktívne

zapája do riešenia základných problémov našej technickej inteligencie, ktoré v roku 1936 vyústilo do založenia Klubu inžinierov Slovákov, na pôde ktorého o rok neskôr vznikol prvý vedecký časopis „Technický obzor slovenský“, ktorý Belluš v prvých štyroch ročníkoch nie len redigoval, ale písal aj odborné a redakčné články. Okolo časopisu sa zgrupovali a doň prispievali svojimi vedeckými prácamи inžinieri, ktorí sa neskôr stali profesormi SVŠT a mnohí z nich aj prví členovia SAV.

Problematika založenia SVŠT bola Bellušovou srdečnou záležitosťou. Zd'aleka však nebola jednoduchou úlohou. Sám Belluš v tejto súvislosti uvádzá:

„Širší spoločenský význam investičnej výstavby realizovaný prostredníctvom a za pomocí architekta mal trvale na zreteli bojovníci za budovanie vysokého technického školstva na Slovensku vzápäť po štátom prevrate roku 1918. Bol to žiaľ dlhé boje.“ (2)

Významnou udalosťou v tomto úsilí bolo založenie Akčného výboru pre postavenie slovenskej techniky v marci 1936, ktorý na podnet Zväzu slovenského študentstva mal pripraviť - a aj pripravil memorandum pre vládu o realizovaní vysokej školy technickej na Slovensku. V tomto akčnom výbere popri vysokoškolských profesoroch medzi najaktívnejších členov patril Emil Belluš. Aj keď táto akcia nebola úspešná, Belluš burcoval ďalej, napríklad v redakčnom článku Nové prúdy napísal:

„Nemôže nás uspokojiť fakt, že si Slovensko technicky nebudujeme, alebo aspoň nespolubudujeme i my sami. Po 18 rokoch stojíme v tomto ohľade takmer tam, kde nás našlo oslobodenie... Nepostavili sme si sami v slobodnom štáte za uplynulých 18 rokov ani jeden kilometer dráhy. Podobný, aj keď nie na celých 100 percent, je stav pri stavbách ciest, vodných diel, ba aj v projektovaní a v stavbe väčších štátnych budov. Slovenský živel má zmysel pre praktické veci, chce sa zúčastniť v technickej práci aj na vedúcich miestach, chce pracovať na poli bádania a skúmania. Náš horský pôvod k tomu priamo predestinúva. Maďarská technika v Budapešti mala vždy mnoho profesorov slovenského pôvodu..., v Zúrichu na technike pracuje profesor Stodola, ktorý má dobré svetové meno. Profesor Bella je stále činný na Záhrebskej technike. I prof. Ursíny začína svoju kariéru v Záhrebe... V Brne pôsobí profesor Hronec. Potrebujeme len pomocnú ruku - zapojíme sa...“ (3)

Tento Bellušov boj za zriadenie techniky bol bojom aj za vznik architektonickej školy na Slovensku, lebo si uvedomoval, že táto mohla v tom čase vzniknúť len na pôde SVŠT.

Nebolo to také jednoduché, zákon č. 170 z roku 1937, podľa ktorého sa zriadila vysoká škola technická

SVŠT v Bratislave, ktorý ustanovil, že v rámci odboru inžinierskeho stavitelstva bude aj oddelenie architektúry a pozemného stavitelstva. Jednotlivé oddeľenia podľa citovaného zákona sa mali otvárať vládnym nariadením. Trvalo však ďalších 7 rokov, kým sa tak stalo - po vytrvalom úsilí zásluhou Emila Belluša. Vo svojich spomienkach príchod na akademickú pôdu opisuje nasledovne:

„Keď som však aj na naliehanie priateľov s poukazom na potreby spoločnosti roku 1939 po presídlení SVŠT do Bratislavu, o ktorej založenie som sa predtým aj aktívnym spolupričinením skoro dvadsať rokov zasadzoval, podal svoju prihlášku do konkurzu za profesora disciplíny konštrukcií pozemných stavieb a na báze zhodnotenia mojej odbornej činnosti bol som menovaný hneď za riadneho profesora na Stavebnú fakultu, sa moje nové položenie v okruhu aktív, čiže práce, radikálne zmenilo. Bol som postavený tak pred nový úkol v živote, už nie bojovať o existenciu ale naopak už pri trvale zaistenej práci bojovať o jej náplň a kvalitu.“ (1)

S takýmto krédom začína v študijnom roku 1940 (4) pedagogicky pôsobiť na II. ústave pozemného stavitelstva ako jeho prednosta. Na sklonku II. svetovej vojny ako dekan odboru inžinierskeho stavitelstva vypracoval návrh koncepcnej prípravy školenia architektov na pôde SVŠT, ktorý bol kladne prerokovaný vo vláde vtedajšej ČSR.

Zbor povereníkov následne - 26. augusta 1946 schválil vykonávanie nariadenia o zriadení oddelenia architektúry a pozemného stavitelstva na odbore inžinierskeho stavitelstva, ktoré prvých poslucháčov prijalo v študijnom roku 1946/47. Profesor Belluš na tento akt spomína nasledovne:

„Z podnetu profesorského zboru SVŠT aj vtedajšieho povereníka školstva dostal som svojho času čestnú úlohu koncepcne aj personálne pripraviť v rámci SVŠT nový postupne samostatný odbor - Fakultu architektúry. Všetky stupne škôl v štáte tvorili vtedy organický celok, preto aj pri koncipovaní osnovy novej fakulty bolo nedekrétovaným príkazom vychádzať pre-dovšetkým z osnov vtedajších štyroch fakúlt architektúry pôsobiacich v Čechách.“ (2)

Pri zostavovaní učebného plánu využil jednak svoje osobné skúsenosti zo štúdií v Budapešti a v Prahe, navyše vtedy sa mohol oprieť o svoju bohatú vyššie dvadsaťročnú projekčnú prax a poznanie svetového vývoja. Položil tak základ modemej architektonickej školy, ktorý zodpovedal vtedajšiemu európskemu štandardu.

Pri realizácii tohto modelu sústredil okolo seba špičkových odborníkov nielen slovenských - profesorov Kramára, neskôr Lacka, ale najmä českých architektov profesorov Karfíka, Hrušku, Koulu, Piffla, Hanauera, Čeněka, Havelku a ďalších. Tieto osobnosti stali sa prednostami novozaložených ústavov, neskôr vedúcimi katedier na Fakulte architektúry a pozemného stavitelstva, ktorá sa konštituovala v šk. roku 1950/51. Prof. Belluš viedol oddelenie a súčasne bol prednóstom

ústavu architektúry III a na FAPS vedúci Katedry architektonickej tvorby v rokoch 1955-59, kedy túto funkciu odovzdal prof. Lackovi.

Prof. Belluš neboli len zakladateľom fakulty a katedry, ale jej dušou počas celého pôsobenia na fakulte až do roku 1970.

Profesor Kuzma - niekdajší asistent katedry na Belluša spomína ako na skutočného profesora, pretože podľa neho profesor je ten, kto má z čoho rozdávať. A on mal skutočne za sebou veľa prác, ktoré dodnes ctia jeho meno. (1)

Prof. Belluša som poznal osobne aj ja od študentských čias 15 rokov, z toho 10 rokov ako asistent na katedre, sedel som s jeho asistentmi. Neraz si ľažkal na nešváry v koncepcii rozvoja Bratislavu, neoplyval však krasorečnením, šetril slovami, ktoré mali hlboký zmysel. Bol náročný k sebe i okoliu, svoj ústav budoval len z vlastných odchovancov. Katedra, ktorú prof. Belluš viedol v päťdesiatych rokoch, bola mestom pôsobenia významných osobností, z ktorých každá predstavovala vlastnú - špecifickú tvorbu, ale v názore na model štúdia bola jednotná. Každá katedrovka bola pre nás, mladých asistentov - štátnicou, ale i spoločenskou udalosťou na pôde Smolenického zámku, či kaštieľa v Moravanoch. Tam sme sa s profesorom stretli aj pri jeho sedemdesiatke. Žiaľ v čase, keď sme takmer všetci členovia katedry boli na čiemej listine začínajúceho konsolidačného procesu.

Profesor Belluš vo svojom živote prekonal mnohé prekážky a krivdy, ale do poslednej chvíle neboli zatknutý. Mnohé krivdy preboleli v jeho vedomí, len ojedinele sa s nimi zdôveroval. K jednému zo svojich posledných životných jubileí napísal takúto spomienku na päťdesiate roky:

„Keď som vekom ani nie 50-ročný architekt - profesor na Fakulte architektúry - mohol začať pracovať už v zrelem veku, vzniklé spoločenské poriadky to už nepripustili. V spomienkach na svoju 50-ročnú prácu v oblasti architektonickej tvorby je to najboľavejšia stránka preto, že som musel ustúpiť vtedy, keď som mal najviac sily aj istoty a keď bolo potrebné predovšetkým uplatňovať všetky naše poznatky aj skúsenosti v prospech našich národov.“

Ked' päťdesiate a ďalšie roky neumožnili naplno rozvinúť model Bellušovej školy, nech duch jeho osobnosti je krédom rozvoja fakulty našej doby.

Literatúra - citácie :

(1) Emil Belluš: Na prelome našich národných dejín. Spomienky architekta - náčrt. Bratislava 1978 (nevýdaný rukopis)

(2) Emil Belluš: Teoretické otázky školenia architekta a architekta urbanistu, Projekt 6/1977 s. 9

(3) Emil Belluš: Nové prúdy, Technický obzor slovenský 1937, s. 65

Summary.**PROF. BELLUŠ'S SHARE IN FOUNDATION OF THE SCHOOL OF ARCHITECTURE IN SLOVAKIA.**

The author of the paper considers significant part of Prof. Belluš celebrity – his thirty year period of his organizational, pedagogical and scientific activities in education of the architects in Slovakia. Since 1936 he was involved in foundation of the Slovak Technical University and later on, after its establishment in 1937, he was involved in opening the department of architecture in the frame of the branch of civil engineering. He succeeded in 1946, when he had to go on with his endeavor and prepare its curriculum. This was done with the assistance of the top Slovak and Czech professionals and supported by his twenty years of experience and overview of the world history of architecture. Prof. Belluš was not only the founder of the Faculty of Architecture and Civil Engineering at the Slovak Technical University in Bratislava but primarily the spirit of the school till his retirement in 1970.

Emil Belluš: Pavilón teoretických ústavov SVŠT v Bratislave, dnes Fakulta architektúry STU, 1950